

MERCOSUR'un Ekonomik Bölgeselleşmesi: 2006-2016 Yılları Bölge İçi Ticari İlişkilerin Analizi

Economic Regionalism Of MERCOSUR: Analyse of Intra-Regional Trade Relation Between 2006-2016

Ahmet Bilal TÜZGEN*

Öz

Latin Amerika'daki bölgeselleşme girişimlerinden biri olan ve 1991 yılında Brezilya, Arjantin, Uruguay, Paraguay'ın imzaladığı anlaşma ile kurulan, 2012 yılında ise Venezuela'nın dahil olduğu Güney Amerika Ortak Pazarı MERCOSUR, günümüzde bölgenin en büyük ticari bloğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nihai hedefinin ekonomik entegrasyon olduğu organizasyonun ilk yıllarında belirgin bir başarı sağladığı görülsede kurumsallaşmasındaki eksiklikler, ülkelerin egemenliği devretmeye isteksizlikleri, üyelerin bireysel politikaları ve Latin Amerika'da bulunan çok sayıda bölgesel örgütün varlığından kaynaklı kapsayıcılığının sınırlı oluşu nedenleriyle bölgeselleşmesi istenilen düzeye ulaşamamıştır. Ekonomik bölgeselleşmenin bir göstergesi olarak bölge içi ticari ilişkilerin incelenmesi MERCOSUR'un son dönemdeki iktisadi entegrasyon düzeyi hakkında fikir vermektedir.

Dünya sisteminde ekonomik bölgeselleşmenin temelleri 19.yy'da Avrupadaki gelişmelere dayandırılmakta, yeni gelişen ticaret ağları ve ülkelerin gümrük birliği çalışmaları modern anlamda ilk ekonomik bölgeselleşme girişimlerine örnek olarak değerlendirilebilmektedir. Bu dönemde Latin Amerika'da daha çok Pan fikirlerin ve korumacılığın etkisiyle fikirsel, kültürel ve güvenlik temelli bölgeselleşme düşünceleri görülürken, ortak pazar kurma ve ticari ilişkilerde artış sağlama hedefleri 20.yy'ın ilk yarısında ortaya çıkmaktadır. Latin Amerika Ekonomik Komisyonu (ECLA) ile 1948 yılında başlayan ekonomik bölgeselleşme çalışmaları, 1990'lar sonrası kurumsallaşarak MERCOSUR halini almış, bölge içi ticaretin ve tüm üretim faktörleri düzeyinde ekonomik serbestliğin arttırılması hedeflenmiştir. 2006-2016 yılları arası veriler incelendiğinde GSYİH bakımından grubun göstergelerinde etkili olan Brezilya ve Arjantin'in kendi ticaret hacimlerini arttırdıkları ancak bunu bölge içi değil bölge dışı ticaret partnerleri ile sağladıkları görülmüştür. Dolayısıyla kapasite farklılıkları ve ithalat bağımlılıkları gibi diğer sınırlılıklarıyla beraber Brezilya ve Arjantin'in ticaret tercihlerinin de bölgeselleşmenin istenilen seviyeye ulaşamamasının bir nedeni olduğu ileri sürülebilmektedir.

Latin Amerika bölgeselleşmesini ekonomik açıdan ele almayı hedefleyen çalışma, Avrupa dışındaki bölgeselleşmenin bir örneği olarak MERCOSUR'un ekonomik bölgeselleşmesini değerlendirmektedir. Araştırmanın birinci bölümünde ekonomik bölgeselleşme çalışmaları, uluslararası ilişkilerdeki federalizm, fonksiyonalizm, neofonksiyonalizm ve hükümetler arası ilişkiler gibi bölgeselleşme teorileri

* Doktora öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası Politik Ekonomi Bilim Dalı, ahmettuzgen@gmail.com

kapsamında incelenecek, bölgeselleşmenin sosyal, güvenlik, normatif ve ekonomik biçimlerinin olabileceği ortaya koyulacaktır. Bölümde ekonomik bölgeselleşmenin tercihli ticaret anlaşması, serbest ticaret anlaşması, gümrük birliği, ortak pazar ve ekonomik birlik aşamalarına değinilecek, bölgeselleşme ve küreselleşme dalgalarının dünya ticaretine etkisi değerlendirilecektir. İkinci bölümde Güney Amerika'da bölgeselleşme çalışmaları 19.yy'dan itibaren ele alınacak, MERCOSUR'un tarihsel gelişimi ortaya koyulacaktır. Araştırmanın son bölümünde ise MERCOSUR'un ekonomik bölgeselleşmesi, bölge içi ve dışı ticaret hacimleri ve ülkelerin ticari partnerleri açısından değerlendirilecek, Latin Amerika bölgeselleşmesinin fırsatları ve sınırlılıkları analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik bölgeselleşme, MERCOSUR, Latin Amerika, ortak pazar, bölgesel ticaret

Abstract

South Common Market MERCOSUR, which was one of the regionalism attempts in Latin America and established by the treaty signed by Brazil, Argentina, Uruguay, Paraguay in 1991, later Venezuela joined in 2012, is the biggest trade block of the region today. The organization's ultimate goal is economic integration and despite the wide expectations of success in its early years, MERCOSUR's integration couldn't reach the level that was aimed due to its lack of institutionalism, the unwillingness of the countries to hand over their sovereignty, individual policies of the members and its limits because of the high number of organizations in Latin America, MERCOSUR's integration couldn't reach the level that was aimed. Analyses of intra-regional trade relations as an indicator of economic regionalism may provide ideas for the organization's economic integration level in the last decade.

The roots of the economic regionalism in the world system based on the developments in Europe in the 19th century and the new advancing trade networks and the of countries on customs union can be regarded as the first economic regionalism attempts in the modern sense. During this period it could be claimed that ideational, cultural and security-based regionalism was dominant in Latin America mostly because of the Pan ideas and protectivism, However, by the mid 20th century the aim of establishing a common market and increase on the trade relations emerged in the region. The economic regionalism initiatives started with The Economic Commission for Latin America (ECLA) in 1948 and institutionalized after the 1990s with MERCOSUR which was established with the goal of increasing intra regional trade and economic openness on all factors of production. When the data of the years between 2006 and 2016 be examined it was seen that Brazil and Argentina who are the most significant members of the group in terms of GDP have increased their own trades and influenced the MERCOSUR's trade indicators however mostly not because of their intra-trade relations but because of the international partners. Therefore it can be argued that one of the reasons behind the regionalism couldn't reach the level that was aimed in Latin America is Brazil's and Argentina's trade preferences alongside with limitations on the capacity differences and dependencies on imports.

With targeting Latin American regionalism on an economic perspective, this study analyzes MERCOSUR and aims to assess economic regionalism of the organization as an example of the non-European regionalism. The first chapter of the research examines economic regionalism studies on the regionalism theories such as federalism, functionalism, neofunctionalism and intergovernmentalism in the context of international relations and puts forth the social, security, normative and economic forms of regionalism. Also, this section explains the economic regionalism's preferential trade agreement, free trade agreement, customs union, common market and economic integration stages and evaluates the impact of the regionalization and globalization waves to the world trade. The second chapter analyzes the regionalism researchs of South America since the 19th century and historical process of MERCOSUR. The final chapter assesses economic regionalism of MERCOSUR in terms of intra and extra trade capacities and trade partners of member states with the opportunities and limitations of Latin American regionalism.

Keywords: Economic regionalism, MERCOSUR, Latin America, common market, regional trade

Giriş

Bir bölgede mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı, sermayenin akışkanlığı ve ülkelerin ekonomi politikalarının uyumlulaştırılması olarak ifade edilen ekonomik bölgeselleşme, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın entegrasyon başarısıyla dünya genelinde yaygınlaşmaya başlamıştır. Serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği, ortak pazar ve ekonomik birlik gibi seviyeleri bulunan ekonomik bölgeselleşme, coğrafi yakınlığa sahip ülkelerin ekonomik karşılıklı bağımlılıklarının artması, kurum ve siyasi yapılarının homojenliği ve kültür ve tarihin benzer olması durumunda gerçekleşebilmektedir.

1960'lardan sonra benzer kimlik, tarih ve kültüre sahip Latin Amerika ülkelerinin ekonomik ilişkilerini de geliştirmeyi hedefledikleri ve bölgeselleşme girişimlerinin arttığı gözlemlenmektedir. LAFTA, CACM, Andean, CARICOM gibi bölgesel organizasyonların ardından 1991 yılında Brezilya, Arjantin, Uruguay, Paraguay'ın imzaladığı Asuncion Anlaşması ile Güney Amerika Ortak Pazarı MERCOSUR kurulmuş, örgüte 2012 yılında Venezuela dahil olmuştur. Günümüzde AB ve NAFTA'nın ardından en büyük ticari blok olarak karşımıza çıkan ve nihai hedefi sermaye ile mal ve hizmetlerin geçişini serbestleştiren bir ticaret bölgesi oluşturmak olan MERCOSUR'un kuruluşundan itibaren ticaret hacminde bir genişleme gözlene de bölge içi ticaret rakamları, diğer bölgesel organizasyonlarla kıyaslandığında oldukça düşük kalmaktadır. Bunun yanında ülkelerin bireysel politikaları ve ikili ticaret anlaşmaları, kurumsallaşmasındaki eksiklikler, kurulması amaçlanan ortak pazar hedeflerinin gerisinde kalınması ve Latin Amerika'da bulunan çok sayıda bölgesel organizasyondan kaynaklı kapsayıcılığının sınırlı oluşu nedenleriyle örgütün bölgeselleşmesinin istenilen düzeye ulaşamadığı söylenebilmektedir.

Her ne kadar sınırlılıkları bulunsun ve tam bir ekonomik entegrasyon sağlanmasa da MERCOSUR, Latin Amerika'nın en önemli bölgesel organizasyonlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik bölgeselleşmenin bir göstergesi olarak bölge içi ve dışı ticari ilişkilerin incelenmesi, örgütün iktisadi entegrasyon düzeyinin analiz edilmesine imkan vermektedir.

Ekonomik Bölgeselleşme Çalışmaları

Devletlerarası ilişkilerde ve uluslararası siyaset literatüründe bölgeselleşme girişim ve çalışmalarının kökenleri oldukça eskiye dayanmaktadır. Ancak, 20.yy'ın ortalarına kadar geçen süreç erken dönem olarak adlandırılırken (Söderbaum 2015, s. 6), bölgeselleşme ile ilgili bir literatürün oluşması İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda gerçekleşmiştir (Fawcett, 2012, s. 2). Günümüz bölgesel organizasyonlarından birçoğunun temeli Soğuk Savaş döneminde atılırken iki kutuplu sistemin yıkılmasının ardından dünyanın hemen her coğrafyasında bölgeselleşmenin hızlandığı görülmüştür (Smith, 1997, s. 64). Motivasyonlarının ve hedeflerinin çeşitlendiği bölgeselleşme faaliyetleri güvenlik, ticaret, kültür, eğitim gibi alanlarda işbirliklerini kapsarken en yaygın bölgeselleşme türlerinden birini ekonomik bölgeselleşme oluşturmuştur (Hettne, 2003, s. 24). Araştırmanın konusunu oluşturan ekonomik bölgeselleşme açıklanmadan önce uluslararası ilişkiler literatüründe bölgeselleşme teorilerinin incelenmesi faydalı olabilmektedir.

Uluslararası İlişkilerde Bölgeselleşme Teorileri

Bölgeselleşme çalışmalarında bulunan birçok akademisyen bölgeselleşmenin açıklanmasından önce bölge kavramının muğlaklığına değinmiştir (Hurrell, 1995, s. 333; Fawn, 2009, s. 12; Behr ve Jokela, 2011, s. 4) Bölgeyi hangi unsurların oluşturduğu üzerinde bir fikir birliği olmamakla beraber genel kanı yalnızca coğrafi yakınlığın yeterli olmadığı yönündedir. Yakınlığa ek olarak benzer değer, kültür ve tarihi paylaşmak (Mansfield ve Milner, 1999, s. 591), hem bölgeyi oluşturan hem de diğer toplumlarca bu yönde zihinsel bir imajın oluşması bölge tanımının içine dahil edilmiştir (Acharya, 2008).

Bölge gibi bölgeselleşme kavramının da çerçevesi keskin sınırlar ile belirtilememektedir. Ülkeler ve toplumlar arası işbirliğinin hangi seviyeye ulaştığında bölgeselleşme olarak adlandırıldığı ve hangi alanlardaki faaliyetlerin bu kapsamda değerlendirildiği konusunda görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bu bağlamda ülkeler arası bir anlaşmanın yapılmış olması bölgeselleşmeden söz edebilmek için tek başına yeterli bulunmamakta; coğrafi yakınlık, yoğun sektörel ilişki ve bu doğrultuda belirlenmiş hedeflerin varlığı gerekmektedir. Türkçe literatürde bölgeselleşme ve bölgeselcilik tanımları birbirleri yerine kullanılmakla beraber kavramların İngilizce karşılıkları olan *regionalism*, ülkeler arası artan ilişkilerin resmi bir anlaşma veya bir organizasyon çerçevesinde gerçekleşmesini ifade etmekte (Katzenstein, 2006, s. 1), *regionalization* ise böyle bir anlaşmanın veya organizasyonun bulunmadığı ancak ilişkilerin resmi ve gayri resmi seviyede yoğun olarak yürütülmesi (Hurrell, 2007, s. 130) şeklinde tanımlanmaktadır.

Uluslararası ilişkilerde bölgeselleşme çalışmalarının açıklanmasında çeşitli teoriler kullanılmaktadır. Avrupa entegrasyonu ile başlayan çalışmalar İkinci Dünya Savaşı'ndan oldukça etkilenmiş, uluslararası sorunların kaynağını Westphalian ulus devlet olarak görmüş, barış ve istikrarın sağlanmasının bölgesel işbirlikleri ve entegrasyonla olabileceğini ileri sürmüştür (Söderbaum, 2015, s. 10). Dönemi açıklamada federalizm, fonksiyonalizm, neofonksiyonalizm ve hükümetler arası yaklaşım kullanılmıştır. Federalizm, diğer teorilerin aksine ilişkilerin bir devlet çerçevesinde gerçekleşmesi gerekliliğini ileri sürerken bu devletin ulus devletlerin bir araya gelerek oluşturacakları tek bir yapıda olması gerekliliğini savunmaktadır. Bir devlet sistemi olması nedeniyle teoriden çok bir siyasi program olarak görülmektedir (Söderbaum, 2011, s. 11).

David Mitrany'nin (1948) çerçevesini çizdiği fonksiyonalizm, ortak ihtiyaçlar doğrultusunda devletlerin bir araya gelmesini ifade etmektedir. Bölgeselleşmeyi barışın sağlanması için bir strateji olarak gören fonksiyonalist teori, devletlerin toprak temelli yaklaşımlarını çatışmanın nedeni olarak değerlendirirken, bunun yerine işlevsel işbirliklerine vurgu yapmaktadır. 1960'larda Ernst Haas'ın (1964) katkılarıyla neofonksiyonalist teori ortaya çıkarken, fonksiyonel teoride olan işbirliğini vurgulamış ancak bunun yeterli olmadığını ifade etmiştir. Fonksiyonun ölçülebilir olmadığını ifade eden Haas, buna karşılık bölgesel entegrasyonun bölgesel kurumlar ile ölçülebileceğini ve problem çözümünde kurumların varlığının daha verimli olduğunu öne sürülmüş, bir alanda başlayan işbirliğinin diğer alanlara da zaman içinde yayılabileceğini (*spill over* yaklaşımı ile) ifade etmiştir (Schmitter, 2005, s. 257). Kurumlar sayesinde bölge toplumları

ulusların ötesine geçerek Karl Deutsch'ta yer alan güvenlik toplumu kavramsallaştırması gibi bir grup kimliği oluşturabilmektedir. Ancak, Avrupa'da milliyetçiliğin yükselişe geçmesi neofonksiyonalizme yönelik ilginin azalmasına yol açmıştır.

1970'lerden sonra hükümetlerarasıcılık çalışmaları bölgeselleşmeyi açıklamada kullanılmaya başlanmıştır. Hükümetlerarasıcılık, daha devlet merkezli bir bakış açısı ortaya koymuş; bölgesel entegrasyonların ulusal çıkarlarla örtüştüğü zaman gerçekleştiğini ifade etmiştir. Ulus üstü bir kuruma yetki devrinin gerçekleşmesi, süreç içinde devleti güçlendiren bir olgu olduğu sürece entegrasyon sağlanabilmektedir (Milward, 2000, s. 24). Liberal hükümetlerarasıcılık teorisi de ulus devletlere vurgu yapmakta, ancak bunun yanında hükümet dışı aktörlere, baskı ve çıkar gruplarına analizinde daha fazla yer vermektedir (Moravcsik, 1993, s. 499). Teoriyi ortaya atan Moravcsik, Avrupa entegrasyonunu ele almış ve Avrupa Parlamentosu ve Komisyonu'nun süreç içinde önem kazanmasını liberal hükümetlerarasıcılık ile açıklamıştır. Bu teoriler genellikle bölgeselleşmenin eski dönemi olarak adlandırılan Avrupa Birliği'ni temel alan çalışmalardan oluşmaktadır. 1990'lardan sonra başlayan yeni dönemle birlikte bu teorilerin yanında bölgesel yönetim, liberal kurumsallık, bölgesel güvenlik kompleksi gibi teoriler bölgeselleşmeyi açıklamada kullanılmıştır.

Teorik yaklaşımlarla ilgili tartışmaların dışında bölgeselleşmenin küreselleşmeyle ilişkisi alanın bir diğer tartışmasını oluşturmuştur. Kimi akademisyenler bölgesel organizasyonları küreselleşmeye ulaşmada bir basamak olarak görürken kimi küreselleşmenin olumsuz etkilerinden korunma yolu olarak devletlerin bölgeselleşmeyi tercih ettiğini ifade etmiştir. Özellikle Afrika ve Latin Amerika'daki ithal ikameci ihracat arttırıcı bölgeselleşme biçimlerinin ortaya çıkması bu düşünceyle örtüşmektedir. Bölgeselleşmeyle ilgili farklı teoriler ve yaklaşımlar bulunduğu görülürken, kapsamına giren konulara göre de farklı biçimlerde bölgesel faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Bu faaliyetler içinde en yaygın ekonomik bölgeselleşme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ekonomik Bölgeselleşme: Amaç ve Araçlar

İki veya daha fazla devletin ekonomik karşılıklı bağımlılıkları arttırmak, gümrük düzenlemelerine gitmek ve iktisadi kazançlarını geliştirmek amacıyla izlediği politikalar ekonomik bölgeselleşme kapsamında değerlendirilmektedir. Ekonomik bölgeselleşmeyle ölçek ekonomisinden faydalanmak hedeflenir (Mansfield ve Milner, 1999, s. 594). Temelinde neoliberal yaklaşımının varsaydığı uluslararası ilişkilerin sıfır toplamı değil, pozitif toplamı olabileceği görüşünün yer aldığı (Keohane ve Nye, 1977, s. 10) ekonomik bölgeselleşme, ülkeler arası kazan-kazan durumu ortaya çıkartmayı hedeflemektedir. Sosyal çıkarı başlangıç noktası olarak gören liberal teori, ekonomik faydayı vurgulayarak bölgeselleşmeyi hem ulusal çıkar gruplarının tercih ettiğini hem de siyaset yapıcılarının iç politikada destek bulmalarını kolaylaştırdığını ifade etmektedir (Börzel, 2016, s. 46).

Ekonomik bölgeselleşmenin ilk aşaması tercihli ticaret anlaşması (TTA) olarak karşımıza çıkmaktadır. TTA, vergilerin tamamen ortadan kalkmasından çok devletlerin belirli ürünlerde gümrük vergilerinin düşürmesini ifade etmektedir. Serbest ticaret anlaşması (STA) ise, anlaşmaya taraf ülkeler arası gümrük tarifelerinin ve kotaların kaldırılması olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik entegrasyon hiyerarşisinde bir sonraki aşamayı ifade eden gümrük birliği üye olmayan ülkelere karşı ortak gümrük tarifelerinin uygulanmasıyla, bir sonraki basamak üretim faktörlerinin (emek ve sermaye) tam serbestliğini kapsayan ortak pazardır. Ekonomik entegrasyonun son aşaması ise ekonomik ve sosyal politikalar ile bu alanlardaki kurumların uyumlaştırılmasıdır (Mirus ve Ryłska, 2001, s. 2).

Tablo 1: Ekonomik Entegrasyon Hiyerarşisi

Ekonomik Entegrasyon Aşamaları	Tüm Tarife ve Kotaların Kaldırılması	Ortak Gümrük Tarifesi Uygulama	Üretim Faktörlerinin Serbestliği	Politika ve Kurumların Uyumlaştırılması
TTA	X	X	X	X
STA	✓	X	X	X
Gümrük Birliği	✓	✓	X	X
Ortak Pazar	✓	✓	✓	X
Ekonomik Birlik	✓	✓	✓	✓

(Kaynak: Balassa, B. (1969). The Theory of Economic Integration, UK: George Allen&Unwin, s.2).

Ticaret anlaşmaları ele alındığında modern bölgeselleşmenin dört dalga olarak gerçekleştiği görülmektedir (Mansfield ve Milner, s. 1999; Mansfield ve Sölingen, 147-148). İlk dalga, 19.yy'ın ortalarında Avrupa'da ortaya çıkmış, bu dönemde ülkeler arası ikili ticaret anlaşmaları yapılırken, Büyük Britanya'nın 46, Almanya'nın 30, Fransa'nın ise 20'nin üzerinde ülkeyle ikili anlaşmalarının bulunduğu görülmektedir. Aynı dönemde ilk gümrük birliği olan Almanya, İsviçre, Avusturya, Danimarka ve İtalya'nın üye olduğu Zollverein ortaya çıkmıştır. Bu anlaşmaların çoğu Birinci Dünya Savaşı ile beraber son bulurken, iki savaş arası dönemde imparatorlukların yıkılırken ortaya çıkan yeni devletler ekonomilerini kuvvetlendirmek için ticaret anlaşmaları yapma yoluna gitmiş ve ikinci bölgeselleşme dalgası ortaya çıkmıştır. Ancak, İkinci Dünya Savaşı dünya ticaretini oldukça olumsuz etkilerken anlaşmalar da bu dönemde yeniden bozulmuştur. Soğuk Savaş'ın başlangıcıyla imzalanan anlaşmalar üçüncü bölgeselleşme dalgası olarak adlandırılmış bu kapsamda 1960'lar ve 1970'lerde ticaret anlaşma sayısında artış görülmüştür. Bölgeselleşmedeki asıl gelişme ise 1990'lardan sonra ortaya çıkmıştır. Dördüncü dalga olarak tanımlanan bu dönemde güvenlik endişelerinin de azalması ile devletler ekonomik karşılıklı bağımlılıklarını arttırmaya başlamış, dünya ticaretinin yarısından fazlası bu anlaşmalar çerçevesinde gerçekleşirken BM'nin hemen hemen tüm üyeleri bir serbest ticaret anlaşmasına taraf olmuş, GATT çerçevesinde 46 senede mal ve hizmetlerle ilgili 124 anlaşma yürürlüğe girerken 1995'ten sonra WTO'ya bildirilen anlaşmaların sayısı 400'ü aşmıştır (WTO, t.y.).

Ticaret anlaşmalarının faydaları hakkında akademide görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin bebek endüstrileri korumak ve ithal ikameci sanayiye teşvik edebilmek için

aralarında TTA'lar kurabilmekte bu sayede ekonomik gelişme ve kalkınmalarına TTA'lar olumlu etki edebilmektedir. Bunun yanında bölgesel organizasyonlar yoluyla uluslararası müzakerelerdeki aktör sayısını azaltmasıyla kararların alınmasına katkıda bulunabilmektedir (Krugman, 1993, s. 73). Ancak, üçüncü tarafları dışlayıcı etkisiyle GATT ve DTÖ'nün oluşturmayı hedeflediği mal ve hizmetlerin küresel serbest dolaşımını engelleyici bir boyutu da bulunmaktadır. Bununla beraber bölgesel faaliyetlerin zamanla genişleyerek küresele evrilebileceği veya zayıf ülkeleri küreselle rekabet edebilecek konuma gelmelerine yardımcı olduğuyla ilgili de görüşler bulunmaktadır. Kuruluş amacı ekonomik küreselleşmeyi desteklemek olan GATT ve DTÖ'nün bölgeselleşmeye izin vermesi bu perspektiften değerlendirilebilmektedir (Telo, 2007, s. 6).

Bölgeselleşme çalışmaları daha çok Avrupa merkezli olmakla beraber Avrupa dışı bölgesel organizasyonlar ve bölgeselleşme girişimleri özellikle 1990'lardan sonra Afrika ve Asya kıtalarında hız kazanmıştır (Mehmetçik, 2019; Tunçarslan, 2019). Bu bağlamda bölgesel kurum ve organizasyon sayısı bakımından Latin Amerika da, bölgesel girişimlerin yoğun olarak bulunduğu bir coğrafya olarak karşımıza çıkmaktadır.

Güney Amerika'da Bölgeselleşme ve MERCOSUR

Kültür, dil, tarih ve kimlik bakımından benzer özelliklerin bir arada bulunduğu Güney Amerika, tarihsel süreçte pek çok entegrasyon girişimini tecrübe etmiştir. Günümüzde birçok kurum ve organizasyon bulunduran bölgede en dikkat çeken örgütlerden biri MERCOSUR olarak değerlendirilirken, MERCOSUR'un tarihsel süreci açıklanmadan önce bölgedeki diğer girişimlere yer verilecektir.

Güney Amerika'da Bölgeselleşme Çalışmaları

Güney Amerika'daki bölgeselleşme çalışmaları daha çok İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın ekonomik entegrasyonun etkileriyle ortaya çıkan girişimler olarak değerlendirilse de bölgede birleşmeyi hedefleyen faaliyetlerin kökeni 19.yy'ın başlarına kadar götürülebilmektedir.

Güney Amerika'nın erken dönem bölgeselleşmesinde kolonyal devletlere karşı bölge ülkelerinin birleştirilmesi fikri yer almaktadır. Bağımsız bir Latin Amerika oluşturma hedefinden hareketle Simon Bolivar, bölgenin bir araya gelmesi gerekliliğine vurgu yapmış, 1819 ve 1826 yılında Bolivar'ın çağrısı üzerine Angostura ve Panama Kongresi'nin düzenlenmesine karar verilmiştir. Ancak hem dış etkiler hem de ülkelerde milliyetçiliğin gelişmesi üzerine Pan-Latin Amerika fikri uygulanamamıştır (Castro-Klarén, 2003, s. 26). Erken Latin Amerika bölgeselleşmesinin başarılı olamamasının bir nedeni de ABD'nin Monroe Doktrini olarak değerlendirilmiştir (Aguirre, 2005, s. 17). Doktrin çerçevesinde Avrupa ülkelerinin Amerika'da sömürgecilik faaliyetleri yürütmemesine karşılık ABD'nin de Avrupa'ya karışmayacağı ifade edilirken bu durum Orta ve Güney Amerika üzerinde etkili tek büyük gücün ABD olmasına yol açmış ve ABD'nin çıkarlarına aykırı bir politika izlenmesi halinde bölgeye müdahale edilmesini beraberinde getirmiştir.

İlerleyen dönemlerde Avrupa'daki bölgeselleşme fikrinin aksine dünyanın geri kalanında olduğu gibi Latin Amerika'da da anti kolonyal fikirlerin yayılmasıyla ekonomik kalkınmayı, devlet eliyle sanayileşmeyi, ulus inşasını, korumacılığı ve ithal ikameciliği sağlayacak bölgesel entegrasyonlar önem kazanmıştır. Büyük buhrandan da etkilenen ülkeler, ekonomik olumsuzlardan korunmanın yolunu işbirliğinin arttırılmasında görmüştür (Söderbaum, 2015, s. 14). Bu durumun en önemli göstergelerinden birini Latin Amerika ülkelerinin 1945 yılındaki BM Tüzüğü hazırlanırken bölgeselleşmeyi anlaşmazlıklara barışçıl çözümler üretme mekanizması olarak tüzüğe dahil etme çabaları oluşturmuştur. ABD'nin liderliğini yaptığı küreselcilere karşı Latin Amerika ağırlıklı bölgeselciler grubu, yetkilerin tek bir elde (BMGK) toplanması yerine bölgesel grupların otoriteyi paylaşması gerekliliğini savunmuşlardır. Düşüncelerinin temelinde bölgesel barış doktrini olarak ifade edilen ve yakın toplumların birbirini daha iyi anlayacağı, dolayısıyla sorunların çözümüne daha kolay ulaşılacağı yer almaktadır. Girişimleri sonucu Bölüm 6 Madde 33/1 ve Bölüm 8 Madde 52/2'de bölgesel organizasyonların çatışma çözümlemelerdeki rolü resmi olarak tanınmıştır (Acharya, 2012, s. 6).

Soğuk Savaş döneminde Latin Amerika bölgesel girişimlerinin ilkinin 1948 yılında Latin Amerika Ekonomik Komisyonu (ECLA) ve daha sonra Karayipler'in komisyona katılmasıyla ECLAC oluşturmuştur. BM bünyesinde kurulan beş bölgesel organizasyondan biri olan komisyonun amacı, üye ülkelerin ekonomilerinin güçlendirilmesi ve küresel ticaretle rekabet edebilecek seviyeye getirilmesidir. Malamud ve Gardini (2012, s. 119), bu tarihten sonra Latin Amerika'daki bölgeselleşmenin dört dalga halinde gerçekleştiğini ifade etmiştir. İlk dalga ECLAC'ın kurulmasının ardından Meksika'yı da kapsayacak şekilde 1960 ve 1962'de kurulan Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği (LAFTA) ve Orta Amerika Pazarı (CACM) kapsamında gerçekleşmiştir. Bu girişimlerin ardından 1969 ve 1973'te Andean Paketi (CAN) ve Karayip Topluluğu'nun (CARICOM) kuruluşu ikinci dalga olarak nitelendirilmiştir. 1980'lerden sonra bölge ülkelerinin demokrasiye geçişiyle birlikte üçüncü dalga ortaya çıkmış, MERCOSUR'un kurulması da bu çerçevede değerlendirilmiştir. 2000'ler sonrası Güney Amerika Milletler Birliği (UNASUR) ve Latin Amerika İçin Bolivarcı İttifak (ALBA) da olduğu gibi siyasi kimlik ve güvenlik konuları ön plana çıktığı post hegemonik/ post liberal dördüncü dalga gerçekleşmiştir. Bu organizasyonlara ek olarak Meksika, Kolombiya ve Venezüla'nın oluşturduğu G3 grubu, Latin Amerika ve Karayip Ekonomik Sistemi (LAES), bölgenin en kalabalık girişimleri olan Rio Grubu ve Amerikan Devletler Örgütü (OAS) gibi yapılanmalar da bölgede faaliyet gösteren oluşumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, bu girişimlerin kurucu anlaşmalarında yer alan serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği ya da ortak pazara geçmek gibi hedeflerinin gerisinde kaldıkları görülmektedir. Bu durumun nedenleri ülkelerdeki milliyetçiliğin güçlü oluşu, birçoğunun Soğuk Savaş boyunca diktatörlüklerce yönetilmesi ve işbirliğini hedefleyen organizasyon sayısının fazla olması sonucu hedef ve öncelik verilen konuların farklılaşması olarak sıralanabilmektedir. Buna karşılık, ekonomik işbirliklerini arttırması ve düzenli zirveler gerçekleştirerek ülkeler arası diyalog ortamı oluşturmaları organizasyonların olumlu yanları olarak görülebilmektedir.

Tarihsel Süreçte MERCOSUR

Ekonomik entegrasyon gerçekleştirmek amacıyla 1991 yılında Brezilya, Arjantin, Uruguay ve Paraguay'ın, Paraguay'ın başkentinde bir araya gelerek imzaladıkları Asunción Anlaşması ile Güney Ortak Pazarı – *Mercado Comun Del Sur* (MERCOSUR)'un temeli atılmıştır. Latin Amerikadaki çeşitli entegrasyon girişimlerin ardından kurulan örgüt, mal, sermaye ve insanların serbest dolaşımını öngörmüştür. Bu anlaşmanın ardından 1994'te kurumsal altyapının oluşturulması amacıyla Ouro Preto Protokolü imzalanmış, buna ek olarak 2002'de üyeler arası anlaşmazlıkların giderilmesi hakkında mevzuat oluşturan Olivos Protokolü kabul edilmiştir. Kurucu anlaşma Asunción'a göre, toplumsal adaletle ekonomik kalkınmanın sağlanmasında ulusal pazarların entegrasyon yoluyla gelişmesi ön koşul olarak görülmüş; amaçlara ulaşılmasında mevcut kaynakların optimum bir şekilde kullanılması, çevrenin korunması, makro ekonomik politikaların koordine edilmesi, uluslararası ekonomide üye ülkelerin pozisyonunun korunması, ekonominin farklı sektörleri arasında tamamlayıcılık oluşturulması, mal ve hizmetlerin kalitesini ve tedarikliğini arttırmak ve vatandaşların hayat koşullarını iyileştirmek için taraf devletlerin bilimsel ve teknolojik ilerlemesinin teşvik edilmesi ve bu hedeflere ulaşılabilmesi için toplumların da birbirleriyle iyi ilişkilerde bulunmasının sağlanması hedeflenmiştir (Asuncion, 1991, s. 1).

Ortak pazarın kapsamına anlaşma; hiçbir gümrük kısıtlamasına tabi olmadan üretim faktörlerinin, mal ve hizmetlerin üyeler arasında serbest dolaşımını, üçüncü taraf devletlere karşı ortak tarifelerin ve ticaret politikalarının izlemesi ve uluslararası platformlarda koordineli hareket edilmesini, dış ticaret, tarım, sanayi, maliye, yabancı sermaye, hizmet, gümrük, ulaşım, iletişim ve üzerine anlaşılacak diğer alanlarda makro ekonomik ve sektörel politikaların uyumlulaştırılmasını, entegrasyon sürecini güçlendirmek için ilgili alanlarda taraf devletlerin mevzuatlarının homojenleştirilmesini dahil etmiştir (Madde 1). Ortak pazar, hak ve sorumlulukların taraf devletler arasında karşılıklılığına dayanmaktadır (Madde 2). Ortak Pazar Konseyi ve Ortak Pazar Grubu oluşturulması öngörülmüş (Madde 9), Konsey ortak pazarın en yetkili organıdır (Madde 10). Konsey, dışişleri bakanları ve ekonomi bakanlarından oluşur (Madde 11). Altı ayda bir konsey başkanı taraf devletler arasında değişir (Madde 12). Ortak pazar grubu, ortak pazarın yürütme organıdır ve dışişleri bakanlarınca koordine edilir (Madde 13).

Asuncion'da yapılması öngörülen anlaşma, taraf devletlerin 1994'te Ouro Preto Protokolü'nü imzalamasıyla gerçekleşmiştir. Protokol ile, gümrük birliğinin sağlanması ortak pazarın kurulmasının bir aşaması olarak görülmüş, Asuncion'da belirtilen ilke ve hedefler tekrar kabul edilmiş ve MERCOSUR'un kurumsal altyapısı oluşturulmuştur. Protokol MERCOSUR'un Ortak Pazar Konseyi ve Ortak Pazar Grubu'na ek olarak, Ticaret Komisyonu, Ortak Parlamento Komisyonu, Sosyo-Ekonomik Danışma Forumu ve Yönetim Sekreterliği'nden meydana gelen bir yapı oluşturmuştur (Ouro Preto, 1994). Yorumlama ve uygulamada doğan anlaşmazlıkların çözülmesine yönelik bir anlaşma olan Olivos Protokolü, ülkelerin öncelikli olarak müzakerelere başvurmasını öngörmüştür (Olivos, 2002). 2006 yılında Venezuela, MERCOSUR'a üyelik

başvurusunda bulunurken 2012 yılında tam üyelik kazanmış, aynı yıl bir yıllığına Paraguay'ın üyeliği, 2016'da ise Venezuela'nın üyeliği ülkelerdeki demokratik hakların ihlal edilmesi gerekçesiyle askıya alınmıştır. Bolivya, Ekvator, Guyana, Kolombiya, Peru, Surinam ve Şili ortak üye statüsündedir.

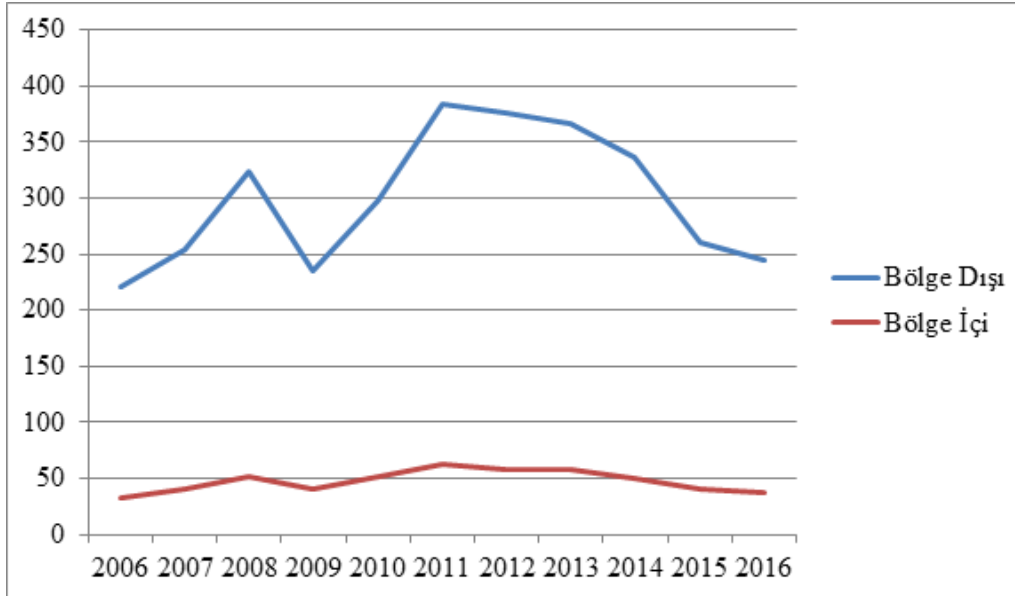
Organizasyonun ticaret anlaşmaları ile bölge içi ve dışı ticaret hacimlerinin karşılaştırmalarının yapılması MERCOSUR'un günümüz konumu hakkında ekonomik bir göstereyi oluşturabilmektedir.

MERCOSUR'un Ekonomik Bölgeselleşmesi

Üye devletler için mal, hizmet, sermaye ve kişilerin serbest dolaşımını sağlamayı amaçlayan MERCOSUR, günümüzde birçok alanda gümrük tarifelerini düşürmüş olsa da çeşitli sektörlerde tarife uygulamaya devam etmekte, bu durum grubun istenilen entegrasyona ulaşmasını engellemektedir. Bunun yanında ülkeler arası kapasite farklılıkları ve enerji bağımlılıkları da MERCOSUR'un bölgeselleşmesinin sınırlı kalmasına yol açan etkenlerden birini oluşturmaktadır. MERCOSUR'un ekonomik bölgeselleşme seviyesinin analizi için bölge içi ve dışı ticaret karşılaştırmaları ile ülkelerin en büyük ticaret ortaklarının incelenmesi fikir verebilmektedir.

MERCOSUR'un Bölge İçi ve Dışı Ticaret Hacimleri

Ülkeler arası ekonomik yakınlaşmayı sağlamayı hedefleyen devletlerin en çok kullandığı enstrümanlardan birini tercihli ve serbest ticaret anlaşmaları yoluyla ticaret hacimlerini ve ekonomik karşılıklı bağımlılıklarını arttırmak oluşturmaktadır. MERCOSUR 1991 yılından itibaren üye ülkelerinin gümrük tarife ve kotalarını büyük oranda düşürürken ülkeler arası ticareti oldukça arttırmıştır. Ülkelerin toplam ticaretlerinin de artış gösterdiği 1991-1999 arası dönemde, ekonomik gelişmenin bir nedenini entegrasyon oluşturmuştur. Bu dönemde bölge içi ticaret dünyanın geri kalanından daha fazla artmış, bölge dışı ticaret %11'den %20'ye yükselirken MERCOSUR içi ticaret %8,9'dan %25'e çıkmıştır (Campos, 2016, s. 862-863). Ancak, sosyal, politik ve ekonomik entegrasyonun 1999'dan sonra daha fazla derinleşemediği görülmektedir. Bu durumun nedenleri kurumsallaşmanın zayıflığı, ekonomik krizler ve liderlik durumu olarak sıralanmıştır (Campos, 2016, s. 877). Ayrıca ülkelerin egemenlik ilkesine bağlılıkları da daha fazla entegrasyona engel olan unsurlardan birini oluşturmaktadır. Liderlerin söylemleri ülkeler arası işbirliği ve entegrasyona vurgu yapsa da hedefler daha çok söylemsel düzeyde kalmış, 2001 Arjantin Krizi'nin bölgeyi olumsuz etkilemesi, Brezilya'nın dünya ekonomisinde daha önemli bir konuma gelmesi ve 2006'da ortak pazar kurma hedefinin ertelenmesiyle MERCOSUR içi ticaret daha fazla yükselme imkanı bulamamıştır.

Grafik 1: 2006-2016 Yılları Arası MERCOSUR'un Ticareti (Milyar \$)

(**Kaynak:** UNCTADSTAT. Intra-Trade and Extra-Trade of Country Groups by Product, Annual, 1995-2016. UNCTADSTAT, <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=24397>, Erişim Tarihi 1.1.2018).

2016 yılına kadar MERCOSUR'un son on yıllık ticaret rakamları incelendiğinde ekonomik bölgeselleşmenin MERCOSUR içinde oldukça düşük düzeyde gerçekleştiği görülmektedir. AB ve NAFTA ile kıyaslandığında sırasıyla %63 (3,375/5,332 Trilyon \$) ve %50 (1,112/2,216 Trilyon \$) olan bölge içi ticaret MERCOSUR'da %13 (37/282 Milyar \$) seviyesinde kalmıştır (UNCTADSTAT, t.y.). Doğrusal bir seyir izlemeyen bölge içi ve dışı ticaret hacimleri 2008 Dünya Ekonomik Krizi'nin etkisiyle 2009 yılında %20'nin üzerinde düşüş gösterirken takip eden dönemde belirgin bir artış görülmüş ancak özellikle Brezilya ve Arjantin'in yaşadığı iç politik krizler neticesinde bozulan ekonomilerinin etkisiyle azalma trendine girmiştir. Bunun yanında 2012 yılında Paraguay'ın 1 yıllığına ve 2016'da Venezuela'nın ülkedeki demokrasi eksiklikleri öne sürülerek üyeliği askıya alınmıştır (Felter ve Renwick, 2017).

MERCOSUR Ülkelerinin Ekonomik Bölgeselleşmelerinin Analizi

MERCOSUR'un Andean Topluluğu, Bolivya, Şili, İsrail, Peru ile serbest, Kolombiya, Hindistan, Meksika, Ekvator, Güney Afrika Gümrük Birliği (SACU) ile tercihli ticaret anlaşması bulunmaktadır. Bunun yanında, Fas ile ticaret üzerine çerçeve anlaşması imzalanmış, Kanada, CARICOM, Orta Amerika, Dominik Cumhuriyeti, Orta Amerika Entegrasyon Sistemi (SICA), Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA), AB, Körfez İşbirliği Teşkilatı (GCC), Ürdün, Kore, Meksika, Panama, Türkiye ile müzakare süreci devam etmektedir (SICE). MERCOSUR'un grup olarak bölge içi ve dışı ticaret hacimlerinin yanında ülkelerin bireysel kapasiteleri ve tercih ettikleri ticaret partnerlerinin farklılığı,

ekonomik bölgeselleşmenin analizinde bir başka göstergesi oluşturmaktadır. MERCOSUR'un en kalabalık nüfusa ve toprak büyüklüğüne sahip ve GSYİH bakımından en büyük oranını oluşturan Brezilya'nın tercihleri organizasyonun politikalarını ve entegrasyonunu oldukça etkilemektedir. MERCOSUR ülkelerinin toplam GSYİH'sının %71'ini tek başına oluşturan Brezilya (Genna ve Hiroi, 2007, s. 44), 1980'lerden sonra ekonomik büyüme ve kalkınma için bölgeselleşmeyi önceleyen bir politika takip etmiştir. Bu dönemde dünyada 17. ekonomi olan ülke, 2000'lere gelindiğinde 7.liğe yükselmiş ve yükselen güçlerle birlikte anılmaya başlanmıştır. BRICS grubuna dahil oluşuyla bu ülkelerle de ticaretini arttırma imkanı elde eden Brezilya için bölgesel politikaların takip edilmesi önem sırasında daha geriye düşmüştür. Brezilya'nın MERCOSUR içi ticareti 1999'da %17 iken, 2002'de bu oran %5'e kadar gerilemiş (Doctor, 2013, s. 525), bu durum organizasyonda en büyük paya sahip ülke olması bakımından MERCOSUR içi ticaret rakamlarını oldukça etkilemiştir.

Tablo 2: Brezilya'nın 2016 Yılı İthalat-İhracat Partnerleri

2016	İhracat	Milyar \$	İthalat	Milyar \$
1.	Çin	35,1	ABD	30,1
2.	ABD	23,3	Çin	22
3.	Arjantin	13,4	Almanya	10
4.	Hollanda	10	Arjantin	9
5.	Almanya	4,8	Fransa	4,7

(Kaynak: OECA. Brazil Country Profile, *The Observatory of Economic Complexity*, <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/bra/> Erişim Tarihi 1.1.2018).

Brezilya'nın 2016 yılı ticaret partnerleri incelendiğinde (OEC, 2016) ülkenin 182 milyar dolar olan ihracatının üçte birini ve 135 milyar dolarlık ithalatının %40'unu Çin ve ABD ile yaptığı görülmektedir. Nüfus ve ekonomi bakımından MERCOSUR üyelerinden çok daha büyük olması, MERCOSUR'un ticarete dış pazarlara yönelmesini ve bölge içi ticaret oranlarının düşük seviyede kalmasına yol açmaktadır.

Tablo 3: Arjantin'in 2016 Yılı İthalat-İhracat Partnerleri

2016	İhracat	Milyar \$	İthalat	Milyar \$
1.	Brezilya	9	Brezilya	13,4
2.	ABD	4,48	ABD	8,55
3.	Çin	4,43	Çin	7,2
4.	Vietnam	2,55	ABD	2,9
5.	Şili	2,3	Meksika	1,4

(Kaynak: OECB, Argentina Country Profile, *The Observatory of Economic Complexity*, <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/arg/> Erişim Tarihi 1.1.2018)

Arjantin'e bakıldığında ise ülkenin ihracat ve ithalatında en önemli partnerinin Brezilya olduğu görülmektedir. Arjantin'in toplam ihracatının %15,8 ithalatının ise %25'e yakın bir bölümünü Brezilya ile ticari ilişkileri oluşturmaktadır. Benzer durum Paraguay ve Uruguay için de geçerlidir. Ülkelerin 2016 yılında toplam ihracatları sırasıyla 8,48 ve 5,6 milyar dolar iken, ithalatları 9,7 ve 8,08 milyar dolardır. Paraguay'ın toplam ihracatının %35'i, ithalatının ise %22,8'i birinci ticaret partneri olan Brezilya ile yapılan ticaretinden oluşmaktadır (OECc). Uruguay'ın, toplam ihracatının birinci ihracat ortağı Brezilya'ya %21,4'ünü gerçekleştirirken, ithalatının %34'ünü yine

Brezilya ile yapılan ticaret oluşturmaktadır (OECD). İki ülke için de Arjantin ile yapılan ithalat ve ihracatın da önemli bir yer paya sahip olduğu görülmektedir. Dünyanın en önemli petrol ihracatçılarından olan Venezuela ise üç ülkeden farklılaşmakta, ülkenin ithalat ve ihracatında ABD ve Çin üst sıralarda yer almaktadır. İthalatının Brezilya ve Arjantin %15'ini oluştururken, ülkenin ihracat yaptığı ilk beş ülke arasında hiçbir MERCOSUR ülkesi bulunmamakta (OECE), ülkelerin nüfus ve GSYİH'leri gibi materyal kapasitelerinin yanında ihracat ve ithalat sektörlerinin de bölge içi ticaret hacimlerini sınırlandırdığı görülmektedir.

Sonuç

Bölgeselleşme faaliyetleri uzun süredir devletlerarası ilişkilerde var olmakla beraber kavramın uluslararası ilişkilerde İkinci Dünya Savaşı'na kadar ihmal edilen bir alan olduğu gözlemlenmektedir. Ancak özellikle Avrupa Entegrasyonu'yla birlikte bölgeselleşme çalışmalarının sayısı artmış, buna bağlı olarak da federalizm, fonsiyonalizm, neofonksiyonalizm ve hükümetlerarasıcılık gibi teoriler devletlerarası işbirliklerini açıklamada kullanılmıştır.

Latin Amerika bölgeselciliğinin kökenleri de, ülkelerin bağımsızlıklarını kazandıkları 19.yy'ın başlarına kadar dayandırılmakta, zaman zaman siyasi, ekonomik ve güvenlikle ilgili nedenlerle artıp azalmasına rağmen bölgede bölgeselleşme faaliyetlerinin varlığının her dönem devam ettiği söylenebilmektedir. Latin Amerika'nın en önemli entegrasyon girişimlerinden olan ve kurulduğu tarihten sonra taraf ülkelerin ekonomilerini birbirlerine yaklaştıran, tarifeleri düşüren ve ekonomik bağımlılıkların artmasını sağlayan MERCOSUR'un ekonomik bölgeselleşmesi 2000'lere geldiğinde duraksamaya girmiştir. Tercihli ticaret anlaşmaları, serbest ticaret anlaşmaları, gümrük birliği, ortak pazar ve ekonomik birlik olarak sıralanabilen ekonomik entegrasyon aşamaları içinde MERCOSUR'un, kurucu sözleşmelerindeki gümrük birliği ve isminde de yer alan 'Güney Ortak Pazarı' hedeflerinin gerisinde kaldığı ve serbest ticaret anlaşması ile gümrük birliği arasında konumlandığı söylenebilmektedir.

MERCOSUR'un bölgesel ticaret rakamları geçtiğimiz 10 yıl için incelendiğinde hem bölge içi hem dünyanın geri kalanıyla ticaretin inişli çıkışlı bir yapısı olduğu, buna karşılık bölge içi/ bölge dışı ticaret oranının fazla bir değişime uğramadığı gözlemlenmektedir. AB ve NAFTA gibi birlikler ile karşılaştırıldığında oldukça düşük yüzdede kalan bölge içi ticaretin yükselmesinin önünde ülkelerin egemenlik devretmeye isteksizlikleri, yaşanan ekonomik krizler, Brezilya'nın grup ülkelerinden nüfus ve GSYİH olarak büyük farklılıklarının bulunması nedeniyle küresel politikalara yönelmesi ve organizasyonun kurumsallaşma eksiklikleri gibi engeller bulunmaktadır. Bununla birlikte ülkeler ekonomik, siyasi ve kültürel olarak MERCOSUR'u önemli bir platform olarak görmeye devam etmektedirler.

Kaynakça

Acharya, A. (2008) "Regional Worlds in a Post-Hegemonic Era", *3rd GARNET Annual Conference*, Bordeaux. <http://amitavacharyaacademic.blogspot.com.tr/2008/10/regional-worlds-in-post-hegemonic-era.html> (Erişim Tarihi 1.1.2018).

- Acharya, A. (2012) "Comparative Regionalism: A Field Whose Time has Come?", *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, 47(1), 3-15.
- Aguirre, L.M. (2005) "Relations Between Latin America and the United States: Balance and Prospects", *Politics and Social Movements in an Hegemonic World: Lessons from Africa, Asia and Latin America*, http://biblioteca.clacso.edu.ar/clacso/sur-sur/201.007.11014703/2_Aguirre.pdf, (Erişim Tarihi 1.1.2018).
- Asuncion (1991) "Southern Common Market (Mercosur) Agreement", *Foreign Trade Information System*, http://www.sice.oas.org/trade/mrcsr/TreatyAsun_e.asp, (Erişim Tarihi 2.1.2018).
- Balassa, B. (1969). *The Theory of Economic Integration*, UK: George Allen&Unwin.
- Behr, T., J. Jokela (2011) "Regionalism & Global Governance: The Emerging Agenda", *Notre Europe*, 85, 1-76.
- Börzel, T.A. (2016) "Theorizing Regionalism: Cooperation, Integration, and Governance", içinde T.A. Börzel ve T. Risse (Ed.), *The Oxford Handbook of Comparative Regionalism*, UK: Oxford University Press.
- Campos, G.L. (2016) "From Success to Failure: Under What Conditions Did Mercosur Integrate?", *Journal of Economic Integration*, 31(4), 855-897.
- Castro-Klarén, S. (2003) "Framing Pan-Americanism: Simon Bolivar's Findings", CR: *The New Centennial Review*, 3(1), 25-53.
- Doctor, M. (2013) "Prospects For Deepening Mercosur Integration: Economic Asymmetry And Institutional Deficits", *Review of International Political Economy*, 20(3), 515-540.
- Fawcett, L. (2012) "The History and Concept of Regionalism", *European Society Of International Law Conference Paper Series*, 4, 1-17.
- Fawn, R. (2009) "Regions and Their Study: Wherefrom, What For and Where to?", *Review of International Studies*, 35(1), 5-34.
- Felter C., D. Renwick (2017) "Mercosur: South America's Fractious Trade Bloc", *Council on Foreign Relations*, <https://www.cfr.org/background/merc-south-americas-fractious-trade-bloc> (Erişim Tarihi 1.1.2018).
- Genna, G.M., T. Hiroi (2007) "Brazilian Regional Power in the Development of Mercosul", *Latin American Perspectives*, 156(34), 43-57.
- Haas, E.B. (1964) *Beyond the Nation-State. Functionalism and International Organization*, Stanford: Stanford University Press.
- Hettne, B. (2003) "The New Regionalism Revisited", içinde F. Söderbaum ve T. M. Shaw (Ed.), *Theories of New Regionalism*, NY: Palgrave, 22-42.
- Hurrell, A. (1995) "Explaining the Resurgence of Regionalism in World Politics", *Review of International Studies*, 21(4), 331-358.
- Hurrell, A. (2007) "One World? Many Worlds? The Place of Regions in the Study of International Society", *International Affairs*, 83(1) 127-146.
- Katzenstein P.J. (2006) "East Asia: Beyond Japan", içinde P.J. Katzenstein ve T. Shiraishi (Ed.), *Beyond Japan: The Dynamics of East Asian Regionalism*, NY: Cornell Univ. Press, 1-33.
- Keohane, R.O., J.S. Nye (1977) *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston: Little, Brown & Co.
- Krugman, P. (1993) "Regionalism versus Multilateralism", içinde J. Melo ve A. Panagariya (Ed.), *New Dimensions in Regional Integration*, NY: Cambridge University Press, 58-79.
- Malamud, A., G.L. Gardini (2012) "Has Regionalism Peaked? The Latin American Quagmire and its Lessons", *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, 47(1), 116-133.
- Mehmetçik, H. (2019). "Bölgeselcilik Çalışmalarında Bölgeler Üstü ve Bölgeler Arası İlişkiler: Avrupa Birliği ve Afrika Birliği İlişkileri Örneği", *International Journal of Political Science & Urban Studies*, 7, Özel Sayı, 72-84.

- Milward, A. (2000) *The European Rescue of the Nation-State*, London: Routledge.
- Mirus R., N. Rylska (2001) "Economic Integration: Free Trade Areas vs. Customs Unions", *Western Centre for Economic Research*, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.456.7574&rep=rep1&type=pdf> (Erişim Tarihi 3.1.2018).
- Mitrany, D. (1948) "The Functional Approach to World Organization", *International Affairs*, 24(3), 350-363.
- Moravcsik, A. (1993) "Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach", *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 31, 473-524.
- OECA. "Brazil Country Profile", *The Observatory of Economic Complexity*, <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/bra/> (Erişim Tarihi 1.1.2018).
- OECA. "Argentina Country Profile", *The Observatory of Economic Complexity*, <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/arg/> (Erişim Tarihi 1.1.2018).
- OECA. "Paraguay Country Profile", *The Observatory of Economic Complexity*, <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/pry/> (Erişim Tarihi 1.1.2018).
- OECA. "Uruguay Country Profile", *The Observatory of Economic Complexity*, <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/ury/> (Erişim Tarihi 1.1.2018).
- OECA. "Venezuela Country Profile", *The Observatory of Economic Complexity*, <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/ven/> (Erişim Tarihi 1.1.2018).
- Olivos (2002) "Protocolo de Olivos para la Solución de Controversias en el MERCOSUR", *Sistema de Información Sobre Comercio Exterior*, http://www.sice.oas.org/Trade/MRCSR/olivos/polivosText_s.asp#Preambulo, (Erişim Tarihi 1.1.2018).
- Ouro Preto (1994) "Additional Protocol to the Treaty of Asunción on the Institutional Structure of MERCOSUR Protocol of Ouro Preto", *Foreign Trade Information System*, http://www.sice.oas.org/trade/mrcsr/ourop/ourop_e.asp, (Erişim Tarihi 2.1.2018).
- Schmitter, P.C. (2005) "Ernst B. Haas and the legacy of neofunctionalism", *Journal of European Public Policy*, 12(2), 255-272.
- SICE "Trade Policy Developments", *Foreign Trade Information System*, http://www.sice.oas.org/tpd_e.asp (Erişim Tarihi 2.1.2018).
- Smith, M. (1997) "Regions and Regionalism", içinde B. White, R. Little, ve M. Smith (Ed.), *Issues in World Politics*, London: Macmillan, 69-89.
- Söderbaum, F. (2011) "Theories of Regionalism", içinde Mark Beeson ve Richard Stubbs (Ed.), *Routledge Handbook of Asian Regionalism*, NY: Routledge, 11-21.
- Söderbaum, F. (2015) "Early, Old, New and Comparative Regionalism: The Scholarly Development Of The Field", *KFG Working Paper Series*, 64, 1-29.
- Telo, M. (2007) "Introduction: Globalization, New Regionalism and the Role of the European Union", içinde *European Union and New Regionalism*. England: Ashgate Publishing, 1-21.
- Tunçarslan, N. (2019). "Fikinsel ve Normatif Bölgeselleşme: ASEAN Örneği", *International Journal of Political Science & Urban Studies*, 7, Özel Sayı, 38-52.
- UNCTADSTAT (t.y.) "Intra-Trade and Extra-Trade of Country Groups by Product", Annual, 1995-2016, *UNCTADSTAT*, <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx?ReportId=24397> (Erişim Tarihi 1.1.2018).
- WTO (t.y.) "Regional Trade Agreements: Facts and Figures", *WTO*, https://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/regfac_e.htm (Erişim Tarihi 2.1.2018).